

21.9.2005

2901/2/04

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

YKSITYISYYDEN SUOJA KOULUTUKSEENOTTOHAASTATTELUSSA

1
ASIA

Turun Sanomissa 20.9.2004 julkaistussa kirjoituksessa kerrottiin, että Turun työvoimatoimiston tekemissä haastatteluissa (esivalinta työvoimapolitiittiseen koulutukseen) hakijoilta oli kysytty yksityiselämän piiriin kuuluvista asioista, kuten poikaystävän olemassaolosta ja työpaikasta sekä yhdessä asumisesta tämän kanssa. Samalla oli tiedusteltu, oliko pariskunnalla lapsia. Haastatteluista oli myös otettu valokuva.

Tämän johdosta otin eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla omasta aloitteestani tutkittavaksi, oliko Turun työvoimatoimisto menetellyt asiassa julkisen työvoimapolitiittisen asiakkaan yksityisyyden suojasta annettujen säännösten vastaisesti.

- - -

3
RATKAISU

Katson Turun työvoimatoimiston menetelleen virheellisesti siinä, että työvoimapolitiittiseen koulutukseen hakeneilta oli kysely yksityisyyden suojan piiriin kuuluneita asioita eli tietoja perhesuhteista.

Perustelen ratkaisuni seuraavasti.

3.1
Oikeusohjeet

Lainsäädännöllinen viitekehys puheena olevan asian tarkastelulle muodostuu useiden normien kokonaisuudesta lähtien perustuslain 10 §:n 1 momentista, jonka mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu.

Julkisesta työvoimapolitiittisesta annettu laki (1295/2002) puolestaan asettaa yleisiä kriteerejä koulutukseen valittaville henkilöille. Opiskelijaksi voidaan valita koulutukseen ja koulutettavaan ammattiin tai tehtävään soveltuvia henkilöitä. Julkisessa työvoimapolitiittisessä tulee noudattaa tasapuolisuutta ja

puolueettomuutta, minkä lisäksi palveluja tarjottaessa edistetään mm. sukupuolten välistä tasa-arvoa.

Edellä mainitun lain 3 luvun 5 §:n mukaan ne tarpeelliset tiedot, joita henkilön tulee antaa itsestään, jotta hänelle voitaisiin tarjota julkisia työvoimapalveluja, liittyvät henkilön ammatilliseen osaamiseen, työkokemukseen, koulutukseen ja työkykyyn. Työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmästä annetussa laissa (1058/2002) on puolestaan säädetty, että henkilöasiakkaasta kirjataan työnhakutietoja, kuten ammatilliseen osaamiseen, työhistoriaan ja työmarkkinavalmiuksiin liittyviä tietoja.

Työvoimapalveluja tarjottaessa noudatetaan yleislakina henkilötietojen käsittelyssä myös henkilötietolakia (523/1999).

Yhdenvertaisuuslaissa (21/2004) säädetty syrjinnän kieltö puolestaan merkitsee, ettei ketään saa asettaa esimerkiksi iän, vakaumuksen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella epäedulliseen asemaan muihin vertailun kohteena oleviin hakijoihin verrattuna, kun henkilöitä valitaan koulutukseen.

Työministeriö on lisäksi antanut työvoimatoimistoille ohjeet mm. työnhakijoiksi rekisteröitymisestä (O/6/2003 TM), palvelutarpeen arvioinnista (O/15/2004 TM) ja työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen opiskelijavalinnasta (O/37/2003 TM), joissa annetaan tarkempia ohjeita siitä, miten asiakaspalvelussa toimitaan ja miten henkilötietoja käsitellään. Työministeriö on myös koonnut työvoimatoimistojen käytettäväksi erilaisia oppaita ja muuta aineistoa, joiden tarkoitus on osaltaan helpottaa käytännön palveluprosessia työvoimatoimistoissa.

2

Arviointia

Turun työvoimatoimiston selvityksen mukaan kyseessä oli ollut esivalinta työvoimapolitiittiseen koulutukseen, ja haastattelun runkona oli käytetty työministeriön tähän tarkoitukseen laatimaa lomaketta. Työvoimatoimiston mukaan sen tekemisessä esivalinta haastatteluissa ei ollut kysytty tyttö- tai poikaystäväistä, näiden työpaikoista eikä lapsista. Sen sijaan perhesuhteista oli kysytty yleisesti, jolloin oli mahdollisesti tullut hakijan kertomana ilmi yksityiskohtia. Perhesuhteet eivät kuitenkaan olleet valintapäätöksen perusteina. Esivalinnassa tehdyt kysymykset olivat perustuneet haastattelijana toimineen virkailijan inhimilliseen haluun selvittää hakijoiden sitoutumisen aste kahden kuukauden mittaiseen osin työnantajan maksamaan koulutukseen ja mahdolliseen koulutuksen kautta avautuvaan työpaikkaan. Perhesuhteita koskevien kysymysten esittäminen ei selvityksen mukaan ollut yleinen käytäntö Turun työvoimatoimistossa, vaan virkailija oli harkinnut tarpeelliseksi kysyä tätä asiaa tässä yhteydessä.

Totean ensinnäkin, että edellä kohdassa 3.1 kerrotusta sääntelystä on pääteltävissä, että ne henkilötiedot, joita työvoimatoimisto kokoaa ja käsittelee

työvoimakoulutukseen hakeutumisen ja valinnan yhteydessä, ovat pääsääntöisesti julkisen työvoimapalvelun tarjoamiseksi tarpeellisia työnhakutietoja ja tietoja, jotka ovat välttämättömiä koulutukseen hakeutumisen ja valinnan näkökulmasta. Perhesuhteita koskevat tiedot sitä vastoin eivät kuulu näihin tietoihin.

Totean lisäksi, että tilanteisiin, joissa työntekijän yksityisyyden suojan piiriin kuuluvien tietojen käsittely edellyttää asianosaisen suostumusta, voi mielestäni sisältyä erityistä herkkyyttä. Tämä johtuu osapuolten eli tässä tapauksessa esimerkiksi hakijan ja haastateltavan eräällä tavalla "epätasa-arvoisesta" suhteesta, jossa haastateltava haastattelussa menestyäkseen voi mieltää tilanteen niin, että mahdollisimman suuri avoimuus voisi olla myönteistä, kun taas esitettyihin kysymyksiin vastaamatta jättäminen tai jostakin toimenpiteestä, kuten valokuvan ottamisesta, nimenomaisesti yksityisyyden suojaan vedoten kieltäytyminen voisi saattaa hakijan epäedulliseen valoon haastattelijan silmissä. Näin ollen silloin, kun henkilötietojen käsitteleminen edellyttää asianosaisen suostumusta, suostumuksen hankintatapaan tulee kiinnittää erityistä huomiota, jotta sen vapaaehtoisuutta koskeva vaatimus voisi täytyä asianmukaisesti.

Työvoimatoimiston lausuntoon viitaten katson, että Turun työvoimatoimisto ei ollut työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen opiskelijavalintaan liittyneessä esivalinta-haastattelussa menetellyt kaikin osin asiaa koskevien säännösten ja ministeriön ohjeiden mukaisesti, kun virkailija oli tiedustellut haastatelluilta näiden perhesuhteista.

Saamani selvityksen mukaan tapaus on kuitenkin otettu Turun työvoimatoimistossa vakavasti: puheena olevaa virkailijaa on esimiesten toimesta jo huomautettu, ja tapauksen johdosta työvoimatoimistossa oli välittömästi viime syksynä järjestetty mm. yksityisyyden suojaa koskevaa täydennyskoulutusta sen lisäksi, että koulutusta oli järjestetty jo aiemminkin.

Koska puheena olevan virkailija toimintaan on jo työnjohdollisin toimin puututtu ja kun asiassa ei ole syytä epäillä, etteikö nyt esillä olleessa haastattelukokonaisuudessa olisi ollut kyseessä muu kuin valitettava yksittäistapaus, en katso työvoimatoimiston asiassa jo suorittamat toimenpiteet huomioon ottaen aiheelliseksi ryhtyä enempiin toimenpiteisiin kuin että saatan tässä päätöksessäni esittämät näkökohdat Turun työvoimatoimiston tietoon.

4

TOIMENPITEET

Saatan Turun työvoimatoimiston tietoon edellä jaksossa 3.2 esiin tuodut näkökohdat. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen päätöksestäni Turun työvoimatoimistolle. Samalla lähetän päätöksen tiedoksi myös työministeriölle.